

3. Метафизика на глобалните проблеми и ноосферното битие

В. И. Вернадски за разлика от П. Т. дьо Шарден¹⁴ обосновава идеята за качествено новия характер на взаимодействие между обществото и природата под влияние на разумната човешка дейност. Вернадски разкрива системното метафизично единство на геосферата¹⁵, биосферата¹⁶ и ноосферата¹⁷ в единния процес на геологическото развитие на Земята. П. Т. дьо Шарден отдава второстепенно значение на ролята на социалния фактор в глобалната преобразуваща природосъобразна дейност на човечеството, свързана пряко с осевото време на космичното битие.

Осмисляйки жизнуетвърждаващото единство на природното и социалното развитие от гледна точка на постиженията на науката, В. И. Вернадски обосновава идеята за възникването на качествено нов етап в развитието на планетата: "Ние преживяваме в настоящето изключително проявление на живото вещество в биосферата, генетично свързано с появяването преди стотици хиляди години на *Homo sapiens*, създаването по този път на нова геологична сила, на **н а у ч н а т а м и с ъ л**, рязко увеличаваща влиянието на живото вещество в еволюцията на биосферата. Обхваната всецяло от живото вещество, биосферата увеличава, както се вижда, в безпределни размери неговата геологична сила и, преработвана от научната мисъл на *Homo sapiens*, преминава в ново състояние – в ноосфера."¹⁸ Така благодарение на възникването на човешкия разум и научна мисъл историята на природата и нейната метафизика намират екологично съсредоточение в историята на обществото. Последното може правилно да се развива, само ако асимилира действието на законите, според които се развива самата природа, и възможностите за тяхното преобразуване в една нова физична и метафизична реалност. Тази особеност отличава ноосферата като логосно битие от социалното, консумиращо природата. При разработването на теория на ноосферата е необходимо да отчитаме идеята на В. И. Вернадски за формирането на ноосферата – процеса на разумно ценностно-екологическо преобразуване от човека в условията на неговото природно и социално обкръжение. В този

смисъл обществото посредством ноосферата започва да твори собствената си история още в настоящето, разумно управлявайки го и създавайки оптимални жизнени логосни условия за бъдещето си. В противен случай то рязко се противопоставя на природата – на своята естествена среда на развитие, в резултат на което възникват и екологичните противоречия между него и природата. Именно поради това В. И. Вернадски отдава особен приоритет на научното знание, което по неговите думи е “нова геологична сила”, способна не само да моделира историята на природата, но и да я претворява ценностно в ново качество – ноосфера. Изразът “геологична сила” не е употребен от мислителя произволно, а разкрива метафизиката на глобалните проблеми, които намират израз в системното единство на знанията за самите геологични процеси, протичащи в условията на Земята и тяхното разумно екологично управление. По този повод той отбелязва: “Научното знание, проявяващо се като геологична сила, създаваща ноосферата, не може да доведе до резултати, противоречащи на този геологичен процес, чието създание тя се явява. Това не е случайно явление – неговите корени са извънредно дълбоки.”¹⁹

Разглеждайки единния исторически процес на развитие на геосферата и биосферата в условията на Земята, В. И. Вернадски обръща особено внимание на биогенезата. Като фактор и условие за възникването на човека (и респективно на ноогенезата), с появата на човека биосферата изменя не само своите екологични параметри. Нейното развитие вече започва да се осъществява под влиянието на човешката преобразуваща екологическа дейност. Ето защо в ноосферното битие “историята на научната мисъл, на научното знание, на неговия исторически ход се проявява от нова страна, която досега не е била достатъчно осъзната. Нея не можем да разглеждаме само като история на една от хуманитарните науки. Тази история е едновременно и история на създаването в биосферата на нова геологическа сила – научната мисъл, отсъстваща по-рано в биосферата.”²⁰ Тя започва да влияе все по-осезателно върху насочеността на процесите в биосферата в посока, съвпадаща с осевото време. Историята на научната мисъл придобива ново ноосферно битие – история на осъзнаване на екологичните мотиви на човешката дейност и творческите възможности като

средство за проникване в същността на самата биосфера. Ноосферното битие обуславя необходимото екологично единство на историята на природата и историята на обществото, което в мярката на разумното хармонично единство на природата и обществото осъществява метафизиката на ноосферата. В този смисъл ноосферното метафизично битие включва природното и социалното битие (в диахронен и синхронен план), а етапите на ноосферното развитие бележат различни екологични равнища на усвояване на природата в историята на обществото и неговата метафизика. Така глобалната социодинамика на културата “схема” природата в качеството на екологични ценности. В глобален мащаб тази особеност на взаимодействие между обществото и природата обуславя и необходимостта от съответни нови методи (методология) на информационно природоползване в системата на ноосферата, които стават основен критерий за изграждането на науката за ноосферата като метафизика.

Като критерий за появата на ноосферата се смята възникването на Homo sapiens. Нейното начало е свързано именно с борбата на човека с млекопитаещите за територията²¹. Но възникването на научната мисъл фактически бележи качествен скок в разумното усвояване на жизнена среда и нейната метафизика. Ако появата на Homo sapiens може да се смята за начало на ноосферата, възникването на науката представлява само неин повисш етап. Посредством науката, благодарение на която човек осъзнава разумно природата и самия себе си, ноосферното битие придобива качествено нова възможност за управление не само на природата и обществото, но и на самата наука. В спиралата на ноосферното развитие цикълът се затваря на по-високото равнище. От гледна точка на бъдещето той е отворен за усъвършенстване на екологичния фактор в самото това ноосферно развитие. Ето защо с възникването на науките се създават качествено нови предпоставки за изменението на съотношението между общество и природа в глобален мащаб, който обаче включва и микросвета на Вселената.

Съвременният етап от развитието на ноосферата се характеризира с необходимостта от управление на глобалните природни процеси, функциониращи като жизнена среда. Тази необходимост налага обосноваването на философско-методологичните предпо-

ставки на ноосферната теория като метафизика, а експликацията на понятието “ноосфера” сема в себе си тази метафизика.

Ноосферното битие като качествено нов етап от глобалното развитие на Земята се осъществява върху основата на социалното и биосферното. Биосферата, пораждайки и присъствайки в новото качествено състояние – ноосферата, придобива такива характеристики, каквито не е имала преди, а заедно с това и нови екологични възможности за развитие. В глобален мащаб “геологически ние преживяваме сега отделянето в биосферата на ц а р с т в о н а р а з у м а, изменящ по коренен начин и нейния облик, и нейния строеж – ноосфера”²². Оказвайки обратно екологически оптимизиращо влияние върху биосферните процеси, логосната ноосфера е целево ориентирана към съхранение на динамичното им равновесие и тяхното по-нататъшно развитие. На тази основа възниква идеята за теоретично обосноваване на управлението на биосферните и свързаните с тях ноосферни процеси посредством човешката разумна екологическа ценностна дейност в глобален план. Глобалните проблеми по необходимост намират съсредоточение в ноосферното метафизично битие на човечеството. Природата в ноосферата е не само жизнена среда за съществуването на човечеството, но нейното метафизично възпроизводство става необходима основа за функционирането на ноосферата. Именно с появата на ноосферата започва “нова геологическа ера” в историята на Земята. Планетата преминава в нов метафизичен стадий от своята история. Биосферата преминава в ноосферата²³ благодарение на човешката разумна дейност. В нея човечеството става мощна “геологическа” сила, способна да влияе глобално върху процесите благодарение на научната мисъл. В ноосферата става възможно “преустройството на биосферата в интересите на свободно мислещото човечество като единно цяло...”²⁴.

В единния планетарен процес на развитие ноосферата като качествено нов негов етап се характеризира със създаването на нов тип веществено-енергетични и информационни връзки между обществото и природата. “Тази нова форма на биогеохимична енергия – отбелязва В. И. Вернадски, – която може да се нарече енергия на човешката култура или културна биохимична енергия, се явява такава форма на биогеохимична енергия, която създава в настоящето ноосферата.”²⁵ Енергията

на човешката култура, намираща сосредоточение в ноосферата, придобива качество на осевото време на историята. Историята се о-разумява, става логосоподобна и придобива духовно битие в ноосферата. Ноосферата е нов тип култура, ценностно ориентирана към глобалните проблеми. Ноосферата създава условия за глобална култура, която съдържа ценностните параметри на Универсума, неговата история, настояще и бъдеще. В този смисъл ноосферата е култура, която създава метабитието на нова интелектуална култура. Създавайки условия за своето бъдещо развитие, фактически тя го сменя в настоящето си. Ето защо ноосферното битие от гледна точка на осевото време на историята не само че го съдържа, но и го твори. Изпреварващата ценностна нормативност на ноосферното битие (като метафизика) обуславя, както вече беше отбелязано, диалектиката свобода—необходимост. Тук свободата е условие за ноосферно битие. Свободата в ноосферата твори чрез необходимостта качествено ново битие на свобода — свобода от свобода, а не свобода от необходимост. Снемайки себе си в необходимост по свобода, свободата в ноосферата се освобождава от необходимостта посредством единосьщното битие на минало, настояще и бъдеще. В ноосферата Разумът като съсредоточие на осевото време постоянно преодолява своето ограничение, превръщайки го в свобода. Той “тече” (подобно водата на Талес) и е Слово, което говори посредством ноосферното битие. Подобна метафизика има отношение към Истината на битието и битието на Истината. Ноосферата в този смисъл е дотолкова действителна, доколкото реализира на практика подобна диалектика на рационалността.

От гледна точка на глобалния процес на развитие ноосферата субординира в своята история историята на гео-, био-, социосферата и техния културантропологически аспект. Тя е не само гео-био-социално явление, съподчиняващо в своята динамика усвоената енергия на геологичните, биологичните и социалните процеси в единство със своите екологични параметри, но и глобално културно явление. В този смисъл ноосферата е относително завършващ етап в развитието на Земята. Глобалният планетен процес, преминавайки през биосферата и достигайки до формирането в нейните недра на качествено нов етап — ноосфера, създава условия и възможности чрез появата на разумно същество —

човека и неговата разумна дейност – за своето усъвършенстване, възпроизводство и управление. Но за съжаление днес като че ли човечеството отива против изграждането на ноосферата по думите на Вернадски. Появата на Homo Sapiens коренно влияе върху бъдещото развитие на Земята: “Човек е внесъл в структурата на планетата нова форма на действие на живото вещество... Човек е разширил този кръг, влияейки върху елементите, нужни за техниката и за създаването на цивилизовани форми на живот. Човек действа тук не като Homo sapiens, а като Homo sapiens faber.”²⁶

Предпоставките за възникване на ноосферата имат своите дълбоки корени в развитието като космически процес. Във връзка с това Вернадски отбелязва: “Човекът, биосферата, земната кора, Земята, Слънчевата система, нейната галаксия (световен остров на Слънцето) са естествени тела, неразривно свързани помежду си”²⁷. Затова именно в ноосферата единният космически процес на развитие намира съсредоточение в човешката глобална разумна дейност, която би следвало да е насочена към управлението на планетните екологични (и свързаните с тях космични) процеси. Такава глобална планетна ноосферна дейност фактически би трябвало да опосредства екологично мотивирана връзка на човека с Космоса. В този аспект ноосферата се явява своеобразен мезокосмос, в който се разкрива хармоничното единство на космическата същност на човека и човешката същност на Космоса в ново рационално измерение. В ноосферата като мезокосмос това двуединство придобива нов контекст, различен от античния. Същността на Космоса “се сменя” в качеството на глобална космизирана човешка същност в ноосферата. И тя става за човека нагледно битие на Космоса. Подобна ноосферна диалектика е свързана с космизацията като глобален проблем на човечеството.

Ноосферата като нова йерархична планетна организация, завършва еволюцията на Земята, създава условия за максимално разумно разгръщане на творческите способности на човека. Пред човека, поставил за разумна основа на своя живот доброто и хармонията, се разкриват нови възможности за претворяване не само на земната и космичната природа в глобален мащаб, но и на самия себе си в съответствие със законите на разума, доброто, красотата. По такъв начин посредством ценностното културно

битие на ноосферата единството на природа и общество придобива нови характеристики, които по-рано по силата на тяхното собствено развитие то не е имало. Това е новата необходима ценностна екологична ориентация на човешката преобразуваща дейност (като алтернатива на съвременната глобална екологична криза), създаваща ново природно и социално битие в качеството на ноосфера. Такава ноосферна дейност фактически определя необходимостта от превръщането на ноосферата в “социално-автотрофен организъм”: “Човешкото общество става в биосферата, т. е. върхната обвивка на нашата планета, единственият по своя род агент, чието могъщество се увеличава с хода на времето с все по-нарастваща бързина. То само изменя по нов начин и с все по-голяма бързина структурата, основите на биосферата. То става все повече независимо от другите форми на живот и еволюира към ново жизнено проявление”²⁸. Тази идея на В. И. Вернадски разкрива необходимостта от качествено нова рационална саморегулация на глобалните процеси и възпроизводството на обществото в съответствие с ноосферната динамика (управлявайки биосферните и социалните процеси в единство). От тази гледна точка учението за метафизиката на ноосферата все по-убедително се превръща в необходима теоретико-методологична основа за решаването на глобалните екологични проблеми на човечеството и изграждането на неговото ноосферно битие.

4. Ноосферната динамика и нейните метафизични основания

Организирайки действителността (природа, общество и мислене) съобразно своите екологични потребности, човекът се стреми във все по-голяма степен да я превръща в сфера на разумната екологична дейност (ноосфера), която в крайна сметка се обособява като негово **н а г л е д н о б и т и е**. По такъв начин “изнесената навън”, т.е. предметената същност на човешкия разум под формата на екологични (и екологизиращи), нравствени, естетически и други ценности, придобива относително самостоятелно битие и започва да обуславя нови форми, цели и

смисъл на човешкия живот в съответствие с неговата ценностна ориентация. Тази функция на човешкия разум, усвояващ динамиката на ноосферата в качеството на “образ” на осъзнаващия своето предназначение човек, разширява границите си в зависимост от възможностите за усвояване на природата (земна и космична) и ефективните методи на нейното управление. Но в значително по-голяма степен това обстоятелство се осъзнава едва след възникването на глобалните екологични проблеми. В този смисъл ноосферната динамика включва не просто разумната човешка дейност изобщо, а “снимащата” себе си разумна дейност в целеполагането, което се явява начин на организация на нейната динамика и развитие. Същност ноосферата е не само средство за управлението на природата и нейното възпроизводство, но и необходим, качествено нов ценностно-мотивиран начин на битие на човешката същност, създаваща своя естествена среда като свобода за рационално творчество и при това в негеоцентричен контекст.

Опознавайки природата, от аспект на ноосферата, човек опознава себе си, своите възможности в теоретико-практическата дейност. В ноосферната динамика с а м о п о з н а н и е т о е правене на самобитие (К. Ясперс)²⁹. Самобитието има непосредствено отношение към благородството и достойнството на човека, към самопостигането чрез истината. От екзистенциална гледна точка ноосферната динамика, основаваща се на диалектиката свобода—необходимост—свобода, е среда и условие за истинно самобитие. В този смисъл последното може да се разглежда като процес на проникване на разума в структуризиращите принципи на ноосферната динамика. Той се осъществява, от една страна, посредством и з н е с е н а т а н а в ъ н ценностна човешка с ъ щ н о с т (техника, изкуствен интелект, преобразуваната природа, наука, изкуство, морал), а от друга — в разкриване на структуризиращите елементи на ноосферната метафизика като наука. Налице е двойно отрицание (отрицание на отрицанието). Разумът, за да се развива, трябва да “изнася”, да “снима” своята същност в творчеството на ценности, структуриращи ноосферната динамика. Последната от своя страна задава целите и нормите на неговото бъдещо развитие. Битието става самобитие, самоопределяйки се свободно по отношение на

бъдещето чрез настоящето. Взаимообусловеността на индивидуалния разум и ноосферата, тяхното проникване обуславя бинарна опозиция “индивидуален разум—ноосфера”. Следователно от това как се развива ноосферата на човешкото общество, можем да съдим за равнището и развитието на индивидуалния разум и на човечеството като цяло. От тази гледна точка развитието на ноосферата днес става критерий за прогреса (или не) на човечеството и степента на решаването на глобалните проблеми.

Ноосферата е едновременно “вътрешно-външна” активност на ориентирания към истинно самобитие човешки разум. Затова тя е реализирана и ценностно-мотивирана от свободата активност на човешкия разум, която се обръща сама към себе си, самопознава се в такава степен, в каквато разумът овладява диалектиката свобода—необходимост (в това число и природната същност на човека). Природната същност на човека е космическата Душа.

Създавайки ноосфера, обществото (човек) създава условия за увеличаване на своята свобода като “снета” и претворена необходимост, условия за преодоляване на ограниченията, които налага природното върху социалното. Ноосферната “вътрешно-външна” активност има диалектически характер. Това означава, че “външната” активност удвоява вътрешната, която от своя страна през следващия етап утроява външната. Утроената външна рационалност по-нататък усвоява, внедрява се в удвоената вътрешна, която на свой ред в общата последователност се включва във външната и т. н. Ако първоначалното състояние на вътрешната и външната активност означим с единици, получава се следният ред: 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21... Както се вижда, всеки следващ член се получава от сумата на предишните два. Това диалектическо снемане характеризира ноосферната динамика, която се разгръща според реда на Фибоначи³⁰, а отношението между всеки два члена определя “златната пропорция”. Във връзка с това интерес представлява схващането на Ю. А. Урманцев относно еволюционното развитие на природата и опита му то “да се представи като групови преобразувания, да се намерят техните инварианти и върху основата на последните да се определят всички възможни варианти на еволюцията в цяло и в частност, да се предскажат нейните възможни клонове, число, характер и т. н.”³¹. Ние смятаме, че въпросният ред

съответства на инвариантните отношения, за които Ю. Урманцев предполага, че съществуват. Не случайно на аналогични отношения е съподчинена йерархията на взаимодействието на науките в теорията на ноосферата, както ще видим по-нататък. Тази закономерност потвърждава връзката на ноосферата с единния планетарен процес на развитие, имащ детерминация не само в условията на земната, но и на космичната природа и свързаното с нея имагинерно време.

Ноосферната динамика е възможна благодарение на творческата активност на човешкия разум, насочена към възпроизводството на човешката същност, която едновременно е осъществена (вече въплътена) исторически като човешка същност на природата. В ноосферата творчеството е съподчинено на необходимостта от реализиране на определено ценностно-екологично състояние в нейното развитие. Постигането на известна екологична цел в ноосферата представлява същевременно въплъщаване на човешката същност и самобитие, носещи необходимостта на своето развитие чрез по-нататъшното усъвършенстване на творчеството. По такъв начин ноосферната динамика и развитие съсредоточават в себе си както реализираната, така и още нереализирана (като възможност) човешка същност. По отношение на човешката същност като свобода и самобитие ноосферата е нейна действителност, цел и средство за осъществяването ѝ.

5. Ноосферната динамика на рационалността и развитието на техносферата в контекста на социално-екологичните проблеми

От казаното дотук се вижда, че рационалната творческа преобразуваща човешка дейност е главен фактор в ноосферата, обуславящ насочеността на динамиката на процесите (включително и екологичните) в нея. В съвременните условия по необходимост те следва да се осъществяват при определящата роля на теоретичната и научноорганизираната практическа дейност, които днес пряко зависят от интелектуализацията на про-

изводството. Като една от основните черти на динамиката и функционирането на ноосферата, интелектуализацията на човешката дейност е призвана да получи съсредоточение и в производството на рационални екологични ценности, и то посредством техносферата³². Последната по своята природа има абиотичен характер. И тъй като ноосферната дейност на човека днес по необходимост се насочва към рационално творческо целесъобразно изменение на структуроопределящите връзки в природата (в различните равнища на нейната организация), самата техносфера, като опосредстваща това взаимодействие трябва да бъде екологично ориентирана. Само по такъв начин техносферата, вместо да разрушава, би могла да оптимизира функциите на ноосферата и да съдейства за нейното по-нататъшно развитие. Ето защо именно новото ноосферно качество на техносферата, включващо предметена човешка рационалност, влияе върху усъвършенстването на системата на обществените отношения и всестраниното развитие на интелектуалните способности и ще ни придвижи към нови хоризонти в развитието на ноосферата. Това несъмнено е свързано и с формирането на рационализирано екологично отношение към природата.

Ноосферата обуславя не само обособяването на новото качество на техносферата, съобразно с необходимите жизнени критерии, но и новото екологизирано рационално отношение към нея. От една страна, техносферата разкрива необходимостта на човека да “продължи”, да “ускори”, да усилва ефективността на своята практическа и теоретическа дейност, но от друга, се появява необходимостта не от просто, а от жизнеутвърждаващо управление на техносферата, което намира израз както в нейната екологизация, така и в стремежа тя да се превръща в екологизиращ фактор на ноосферната динамика. Затова днес в ноосферата целесъобразната разумна дейност “снема” своята необходимост посредством техносферата в ново качество на свобода, и то в “контекста” на екологичните проблеми. Свободата по такъв начин се заключава не само в степента на управление на природните и свързаните с тях социални процеси чрез техносферата, но и в създаването на такава екологизирана техносфера, която да участва в оптимизирането, съхранението и усъвършенстването на природната същност на човека (като душа) и човешката същност на

природата. Във връзка с това се реализира новата екологична необходима ценностна ориентация на техносферата в ноосферата. Несъмнено това означава екологично разумно управление на техносферата, която сменя в себе си под формата на средства за производство природата благодарение на човешката дейност. Следователно тази “втора” природа, функционираща като елемент от динамиката на ноосферата, по необходимост трябва да осигурява екологизирано възпроизводство на самата природа, от която е почерпила основа за своето съществуване. В противен случай тя би изиграла отрицателна екологична роля.

Именно ноосферната динамика, организирайки природното и социалното развитие в тяхното оптимално екологично единство цели, в крайна сметка, самосъхранението на човешката логосна същност и нейното усъвършенстване. И ако екологизираната техносфера е само едно от средствата за осъществяване на тази цел, за развитието на природата изключително трудното превръщане на техносферата в екологизиращ фактор става насъщна необходимост. Тук целеполагащите функции на ноосферата именно посредством техносферата съсредоточават в себе си необходимостта от единството на оптимално развитие на природата, обществото и мисленето. Едва върху тази основа в условията на съвременната екологична ситуация е възможно осигуряването на по-нататъшното прогресивно развитие на обществото и неговата ноосфера (а заедно с тях и на техносферата). Във връзка с това се открива възможност за реализирането на една от основните тенденции във функционирането, динамиката и развитието на ноосферата – хуманизация на техносферата и рационализация на стремежа към истина.

Техносферата, макар и абиотична, като съсредоточение на материалния характер на взаимодействието между обществото и природата в системата на ноосферата, представлява нов начин на съществуване на човешката същност на природата като Универсум. “Очовечената” природа благодарение на техносферата функционира като подсистема в ноосферата. П посредством техносферата новото качество на природата в ноосферата съсредоточава в себе си, от една страна, естествените функции на човешкия разум, но от друга – днес неговите функции са моделирани от изкуствения интелект. По такъв начин в ноосферата чрез техно-

сферата природата става източник на нови рационални взаимоотношения между човека и машината. Усложняването на системата “човек—машина” поражда редица екологични проблеми, свързани с управлението на техносферата и жизненонеобходимите екологични процеси. Но това определя и новите изисквания към човека оператор. Тази тенденция се разкрива в процеса на взаимобусловеност между интелектуализацията и екологизацията на техносферата. Управляването не само на машината, а и на системата “човек—машина” според необходимите екологични критерии представлява нов момент в развитието на техносферата и качествено нов начин на съществуване на човешката разумна същност на природата в ноосферата. Посредством създаването на изкуствен интелект възниква нова възможност за моделиране на естествения интелект и неговата нова роля в ноосферата, свързана със засилване на екологичнопреобразуващите му функции. Ноосферното функциониране на техносферата, при което изкуственият интелект е принуден да се превръща в “естествена” екологизирана производителна сила, се оказва една от най-важните характеристики на съвременната ноосферна логосна динамика. Това определя и тенденциите на развитие на взаимоотношението изкуствен — естествен интелект в системата на ноосферата.

1. Посредством изкуствения интелект се създава:

а) възможност за изнасяне “навън” и моделиране на естествения интелект, за екологично мотивирано управление на неговата същност и функции в ноосферата;

б) възможност за аналитично изучаване на умствената дейност като основа на нейното управление, имащо за цел екологичното усъвършенстване на ноосферната динамика.

2. Усъвършенстването на познавателните и екологично преобразуващи способности на естествения интелект, по-дълбокото разкриване на неговата структурна организация създават предпоставки:

а) за усъвършенстване на познавателната и преобразуващата екологизираща роля на изкуствения интелект в системата на ноосферата;

б) за управление на взаимоотношението “човек—машина” от гледна точка на екологично необходимите жизнени параметри;

в) за усъвършенстване на прогнозирането върху качествено нови равнища на екологичното взаимоотношение “човек—машина” и естествен—изкуствен интелект.

Като необходимо условие за реализирането на тези възможности е отчитането на концептуалната структура, в границите на която човек може да взема решения за екологични мотивирани действия. А тя също може да бъде изследвана с помощта на изкуствения и естествения интелект. Съществуващата тясна връзка между изкуствения и естествения интелект в съвременните условия създава предпоставки не само за екологична деструкция, но и за оптималното управление на системата “човек—машина” в ноосферата, а чрез нея — и на природната жизнена среда.

Философско-методологичните проблеми на ноосферната метафизика като наука днес са необходимо свързани с разработката на такива методи, които да осигуряват управлението на природните процеси в планетен мащаб съобразно с новите рационални екологични потребности на обществото. Само по такъв начин човечеството може да се развива по-нататък, съхранявайки и усъвършенствайки своята жизненонеобходима среда. Тази назряла необходимост от разумно глобално управление на природните жизнени ресурси в единство със социалните с оглед на новите глобални екологични потребности обуславя разработката на метафизиката като теория на ноосферата. Подобен подход отговаря и на потребността от преодоляването на съвременната екологична криза. Именно понятието “ноосфера” най-адекватно разкрива диалектичното единство на логосната природа и обществото, осъществяващо се върху основата на управляващата разумна творческа дейност. Това определя и особената ценност на ноосферната метафизика при разрешаването на глобалните екологични проблеми и налага тяхното преосмисляне в един нов “ноосферен” контекст.

Ноосферата включва развитието на системата “общество—природа” в диахронен и синхронен план от гледна точка на нейното минало, настояще и ценностите на бъдещето. Ноосферният проблем днес обединява минало, настояще и бъдеще на системата “общество—природа”, задавайки не само нормите на изучаване на нейното минало, границите на настоящето, а и

целевата ориентация на оптималното ѝ развитие и преобразуване от гледна точка на потребностите на бъдещето. Ноосферните измерения на диалектичното единство “общество—природа” се проявяват в необходимостта от екологично мотивиране на глобалната човешка дейност. Това е реален израз на новите екологични потребности, от които зависи по-нататъшният социален прогрес.

6. Философско-методологични предпоставки за създаването на теория на ноосферата като метафизика (Гносеологични основания на теорията на ноосферата)

Философското (метафизично) обосноваване на теорията на ноосферата днес придобива особена актуалност във връзка с необходимостта от разрешаване на глобалните екологични проблеми, пред които е изправено човечеството. За да разреши правилно своите глобални проблеми, обществото се нуждае от такава методология на природоползването, която да разкрие оптималните пътища на взаимодействие с природата и да очертае ценностно-екологичната стратегия на човешката дейност. В това отношение философският светоглед има решаващо значение при обосноваване на най-общите аспекти на взаимодействие между обществото и логосната природа. Такава роля днес най-успешно може да изпълнява именно теорията на ноосферата, която тепърва предстои да бъде създадена. Това от своя страна предполага съответно философско обосноваване на изходните ѝ постановки за рационалност.

От гледна точка на ноосферния проблем и необходимостта от ново метафизично единство на знанието, изграждането на теория на ноосферата, имаща за предмет самата ноосфера в нейната динамика и развитие, е свързано с необходимостта от разкриване на новите сложни взаимоотношения между човека и природата и методите за тяхното рационално управление. Във връзка с това теорията на ноосферата е призвана да обедини новите постижения на естествознанието и хуманитарните науки на основата на философската методология, включваща в себе си проблемите на развитие на природата, обществото и мисленето. Необходимото метафизично единство на философията с есте-